

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Купріної Наталії Михайлівни

на дисертаційну роботу Сембай Наталії Миколаївни

на тему: «Підготовка кадрів для харчової промисловості:

публічно-управлінський аспект»,

**подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування,
галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування**

**Актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими
програмами, темами**

Глобалізаційні процеси, що впливають на розвиток економік різних країн, в тому числі і економіки України, вимагають в сучасних умовах розвитку та функціонування суб'єктів підприємницької діяльності пошуку методів захисту вітчизняних товаровиробників, що сприяє не тільки забезпеченню їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності, але й національної економіки. В умовах прояви впливу глобалізаційних процесів і факторів агресивного зовнішнього середовища, належну конкурентоспроможність набуває країна, що має ефективно функціонуючі, конкурентоспроможні суб'єкти підприємницької діяльності, які розвиваються в інтенсивно мінливому зовнішньому середовищі і будують свою діяльність відповідно до стратегій свого розвитку.

Харчова промисловість, яка функціонує в будь-яких умовах розвитку суспільства та економіки для забезпечення життєдіяльності населення, є дуже важливим суб'єктом національної економіки, що забезпечує її економічну та продовольчу безпеку, активно працює й в умовах фінансово-економічних та глобальних криз, та потребує пошуку напрямів її розвитку від

впливу факторів зовнішнього середовища та іноземних конкурентів, що не можливо без виробництва якісної продукції, забезпечення підвищення продуктивності праці, тобто наявності висококваліфікованих кадрів – працівників. Тому підготовка таких кадрів для харчової промисловості має важливий публічно-управлінський аспект та потребує ефективної дії та співпраці різних суб'єктів державного управління та національної економіки, а саме: державних органів управління, академічних установ і закладів вищої освіти, галузевих асоціацій, об'єднань та формувань, суб'єктів підприємницької діяльності. Їх взаємодія і ефективна співпраця сприяє створенню ефективної системи підготовки кадрів для суб'єктів харчової промисловості і удосконалення управління нею, застосування ефективних механізмів для контролю, моніторингу, розробці та впровадженню нових видів регуляторного інструментарію, що забезпечує інноваційність, конкурентоспроможність та ефективність функціонування суб'єктів господарювання даної галузі, їх потребам та вимогам ринку праці до персоналу. Таким чином, формування теоретично-методологічних засад дослідження публічно-управлінських аспектів підготовки кадрів для харчової промисловості, обґрунтування практичних рекомендацій щодо політики регулювання даної сфери в контексті повоєнної відбудови та євроінтеграції України, контекст якого запропоновано в опонованій дисертації Сембай Наталії Миколаївни на тему: «Підготовка кадрів для харчової промисловості: публічно-управлінський аспект», є сучасним різносторонньо-актуальним напрямом дослідження.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертаційна робота виконана у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри місцевого та регіонального розвитку Національного університету «Львівська політехніка» за темою: «Державне стимулювання розвитку об'єднаних територіальних громад і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації № 0222U001134), в межах якої автором досліджено і обґрунтовано аспекти дослідження публічно-управлінських аспектів

підготовки кадрів для харчової промисловості.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Наукові положення, висновки й рекомендації, що сформульовані в дисертації є достовірними. Достовірність забезпечено використанням значного обсягу матеріалів й даних: Закони України та інші нормативно-правові акти України (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Міністерства освіти і науки України, Державної служби якості освіти України, Державної служби статистики України, Всесвітньої організації торгівлі (СОТ)), науково-методичні праці вітчизняних та зарубіжних авторів, офіційні інтернет-ресурси міжнародних установ, зарубіжних і українських закладів вищої освіти.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Сембай Наталії Миколаївни базуються на системному і інституціональному підходах до аналізу об'єкта дослідження. Наукова обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, висновків та сформованих рекомендацій підтверджується використанням автором загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: (аналізу, синтезу, порівнянні, статистичних методів, графічного і абстрактно-логічного методів, системного підходу) проведеним у роботі ґрунтовним аналізом фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних учених та опрацюванням нормативно-законодавчих положень сфері публічно-управлінських аспектів і механізмів державного регулювання підготовки кадрів, підготовки фахівців у сфері харчової промисловості України (професійної і фахової передвищої освіти, висококваліфікованих (управлінських, наукових) кадрів); інституційного забезпечення публічної міжнародної і вітчизняної політики підготовки кадрів для харчової промисловості та підвищення їх кваліфікації, розвитку харчової промисловості для повоєнної відбудови та євроінтеграції України, а також

використанням статистичної інформації, апробацією основних положень та результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

У дисертаційному дослідженні Сембай Наталії Миколаївни «Підготовка кадрів для харчової промисловості: публічно-управлінський аспект» наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних підходів щодо публічно управлінських аспектів підготовки кадрів для харчової промисловості та визначено практичні рекомендації щодо політики регулювання даної сфери в контексті повоєнної відбудови та євроінтеграції України.

Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам до дисертацій з профілю публічного управління та адміністрування, містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Наукове завдання вирішено через формування теоретичних положень, розкриття актуальності теми дослідження, визначення мети і завдань, здійснення дослідження та формування висновків.

Заявленій темі відповідають об'єкт (процес підготовки кадрів для харчової промисловості) і предмет дослідження (публічно-управлінський аспект підготовки кадрів для харчової промисловості). Дисертаційна робота Сембай Наталії Миколаївни характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів, а поставлені завдання розкривають мету дослідження.

Висновки частково відповідають прославленим завданням та наведені в оприлюдненому тексті анотації. Викладене вище свідчить про високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних підходів щодо публічно управлінських аспектів підготовки кадрів для харчової промисловості та визначено практичні рекомендації щодо політики регулювання даної сфери в контексті повоєнної відбудови та євроінтеграції України.

Здобувачка вперше запропонувала визначення імперативи розвитку харчової промисловості України в контексті підготовки висококваліфікованих кадрів, які визначають функціонал харчової галузі як лідера відновлення переробної промисловості воєнної економіки, провідної інноваційно-сталого галузі повоєнної економіки та євроінтегрованої галузі на конкурентних засадах; політика підготовки висококваліфікованих кадрів при цьому має включати вдосконалення системи формування сучасних навичок з розподілом на групи твердих, м'яких, технічних і трансферних, підвищення якості освітніх послуг з перспективою залучення здобувачів з-за кордону (зі статусом закордонного українця, громадян інших держав), а також розвитку науково-дослідної інфраструктури закладів вищої освіти і наукових установ.

Здобувачкою удосконалено: науково-практичні обґрунтування щодо розвитку інтегрованих форм фахової передвищої освіти для підготовки кадрів для харчової промисловості у вертикалі взаємодій з традиційними інституціями (лабораторіями, навчально практичними центрами); інтегровані форми передбачають створення коледжів агрофірм, коледжів-підприємств та фабрик-кухонь, дозволяють суттєво посилити рівень практичної підготовки випускників, диверсифікувати джерела доходів закладів освіти та забезпечити їхню фінансову автономію.

На підставі дослідження здобувачки, отримали подальшого розвитку:

– структурування системи якісного підвищення кваліфікації кадрів харчової промисловості України в контексті реалізації ефективної державної політики забезпечення галузі високоінтелектуальним потенціалом, що поєднує: професійне навчання на виробництві, зокрема підвищення

кваліфікації управлінських кадрів; післядипломну освіту, в тому числі з фінансуванням у рамках державного замовлення; організоване підвищення кваліфікації кадрів у рамках угод з закладами освіти, іншими установами надання освітніх послуг; обмін кадрами, включаючи міжнародний;

– практичні рекомендації щодо складових розвитку інноваційно-сталого харчової промисловості, що визначають актуальні напрямки підготовки висококваліфікованих кадрів галузі; інноваційно-стала харчова промисловість поєднує екологічні інновації (продуктів, процесів, організацій) з використанням інноваційних технологій (інтелектуальних, автоматизованих, цифровізованих технологій виробництва, контролю якості й безпеки продукції, складних інформаційних систем, аналітики великих даних, хмарних обчислень), навички використання яких є вимогою висококваліфікованих кадрів харчової промисловості повоєнної економіки України;

Сформульовані в дисертації положення новизни, висновки і рекомендації є достовірними та базуються на особистих дослідженнях здобувача.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Отримані результати наукового дослідження в дисертації «Підготовка кадрів для харчової промисловості: публічно-управлінський аспект» Сембай Наталією Миколаївною, вже використані практиці роботи органів публічної влади Департаменту економічної політики ЛОДА, Департаменту освіти і науки ЛОДА, Департаменту освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрація, що підтверджено відповідними довідками, та можуть знайти подальшу реалізацію практиці діяльності органів публічної влади при формуванні планів соціально-економічного розвитку регіонів України. Напрацьовані теоретико-практичні подовження, висновки і рекомендації можна засовувати у науково-дослідних установах, закладах вищої освіти різних рівнів підготовки фахівців для харчової промисловості, а

також в установах підвищення їх кваліфікацій.

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі під час викладання окремих дисциплін Львівського фахового коледжу харчової і переробної промисловості Національного університету харчових технологій, що підтверджується довідкою та підвищує практичне значення наукового дослідження здобувачки для підготовки фахівців для харчової промисловості.

Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні наукові результати дисертаційного дослідження опубліковано в 16 наукових працях, в тому числі: 7 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 параграфі монографії у виданні іншої держави, 8 тезах матеріалів доповідей всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій і наукових семінарах. Кількість опублікованих публікацій відповідає вимогам результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії та профілю спеціальності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Незважаючи на загальну позитивну оцінку і змістовність викладу результатів наукового пошуку, обґрунтованість та достовірність висновків, в опонованому дисертаційному дослідженні мають місце зауваження і дискусійні положення:

1) Досліджуючи харчову промисловість з метою забезпечення сталого розвитку харчової промисловості в Україні, як важливу галузь національної економіки (с. 23-38, п. 1.1), яка забезпечує населення продуктами харчування, створює робочі місця, надходження до бюджету, автором на с.27 виділені: основні характеристики (стратегічна важливість, забезпечення населення продуктами харчування, створення робочих місць). В той же час, дисертант не розкриває, що важливою характеристикою та перевагою суб'єктів харчової промисловості є достатня стійкість їх функціонування та

процесу здійснення основної операційної діяльності до зміни факторів зовнішнього середовища (вплив фінансово-економічних криз, військові дії, пандемії тощо), що обумовлюється саме її стратегічною важливістю – забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни, соціальною направленістю – забезпечення населення продуктами харчування.

Вважаємо, що авторська позиція стосовно основних характеристик і чинників харчової промисловості, як стратегічної сфери національної економіки, має бути більш аргументованою та деталізованою.

2. Розкриваючи зміст умов забезпечення сталого розвитку харчової промисловості в Україні (с. 29-30, п. 1.1), а саме: розвиток виробництва сировини, модернізація підприємств харчової промисловості та розвиток внутрішнього ринку, автор стверджує, що «внутрішній ринок є основою для розвитку харчової промисловості, і його зростання дозволить українським підприємствам харчової промисловості збільшити обсяги виробництва, підвищити рентабельність та стати більш конкурентоспроможними на світовому ринку. Він повинен здійснюватися за такими напрямками, як зростання доходів населення, розширення асортименту харчових продуктів, а також покращання якості харчових продуктів».

2.1. В той же час, при характеристиці розвитку внутрішнього ринку (с.30, п. 1.1), як умови розвитку харчової промисловості, автор не враховує достатню відкритість внутрішнього ринку в Україні та не розкриває аспекти не захищеності вітчизняного товаровиробника харчової продукції, необхідність державної підтримки підприємницької діяльності таких суб'єктів національної економіки з метою їх розвитку, забезпечення ефективності функціонування і конкурентоспроможності, створення робочих місць та, відповідно, в подальшому дослідження як фактор впливу на необхідність збільшення підготовки якісних фахівців для даної галузі.

2.2. Розкриваючи зміст умов забезпечення сталого розвитку харчової промисловості в Україні (с. 29-30), автор не враховує таку умову, як великий експортний потенціал та його розвиток, що підтверджується показниками

зовнішньо-економічної діяльності харчової промисловості в Україні на підставі статистичних даних: навіть у воєнний 2022 рік додатне сальдо в Україні має торгівля агропродовольчими товарами, а відносний фінансовий результат зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами – коефіцієнт покриття імпорту експортом зростає з 3,577 в 2021 р. до 3,931 в 2022 р., що пояснюється різницею в динаміці експорту та імпорту, що є позитивною тенденцією та свідчить про поліпшення структури зовнішньоторговельного обороту.

Тому, на нашу думку, зміст та склад умов забезпечення сталого розвитку харчової промисловості в Україні потребує більшого уточнення та обґрунтування.

3. Автор стверджує, що «харчова промисловість охоплює виробництво, переробку та постачання харчових продуктів, включаючи сільське господарство, ресторанний бізнес та послуги харчування» (с. 30 п. 1.1), що, на нашу думку, є достатньою вузькою характеристикою її діяльності, як сукупності відповідних суб'єктів, та є більш характерною для суб'єктів підприємницької діяльності малого або середнього бізнесу даної галузі, не враховуючі великий агробізнес, який охоплює повний цикл від виробництва сировини до переробки і реалізації продукції, наявність власної торгівельної мережі і логістики, здійснення не тільки операційної, але й фінансової і інвестиційної діяльності. Що й підтверджується сформованими автором основними характеристиками харчової промисловості як стратегічного сектору національної економіки (с. 30-31, п. 1.1) і обґрунтуванням харчової промисловості, як важливої стратегічної сфери зайнятості населення, і фактору розвитку сільського господарства і впливом (с. 31-33, п. 1.1).

4. На с. 36 (рис. 1.2, п.1.1.) автором сформована модель харчової промисловості та її роль в національній економіці, яка охоплює наступні складові: забезпечує продовольчу безпеку населення, сприяє розвитку економіки в цілому, створює робочі місця, створює додану вартість, приносить дохід до бюджету, сприяє розвитку сільського господарства. На

нашу думку, така модель харчової промисловості повинна мати уточнення та розширення структурних компонентів відповідно до дискусійних питань, наведених у п. 2 та 3 даного відгука офіційного опонента, та повинна бути розширена та доповнена відповідно до цих дискусійних питань.

5. У висновках до розділу 1 (с. 69) в контексті дослідження у п. 1.1 роботи (с. 23-28) автором наведено: «В роботі окреслено та уточнено підходи до визначення поняття «харчова промисловість» провідних вітчизняних вчених, зазначивши, що харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю економіки України, яка має значний потенціал для розвитку, що сприятиме економічному зростанню країни, підвищенню якості життя населення та забезпеченню продовольчої безпеки». На нашу думку, дане визначення носить більш загальний характер, дисертаційна робота більш виграла, як що при дослідженні і формуванні визначенні поняття «харчова промисловість», автором було враховано її практичну особливість функціонування – структуру харчової промисловості, як суб'єкта національної економіки та сукупності окремих господарюючих суб'єктів (структурних компонентів) національної економіки (підгалузей харчової промисловості, підприємств та їх об'єднань). Такий підхід має суттєве значення для забезпечення конкурентоспроможності й ефективності функціонування суб'єктів харчової промисловості, а також враховує не тільки регіональні особливості їх розміщення і функціонування, відповідно до конкурентних переваг та ресурсного потенціалу, що впливає на специфіку виробництва, але й суттєво впливає на підготовку якісних кадрів для даної галузі відповідно до територіального розміщення таких суб'єктів та їх діяльності.

6. В п. 3.3 дисертаційної роботи автор вперше запропонувала «визначення імперативи розвитку харчової промисловості України в контексті підготовки висококваліфікованих кадрів, які визначають функціонал харчової галузі як лідера відновлення переробної промисловості воєнної економіки, провідної інноваційно-сталої галузі повоєнної економіки

та євроінтегрованої галузі на конкурентних засадах», відокремив в політиці підготовки висококваліфікованих кадрів вдосконалену систему формування сучасних груп навичок – твердих, м'яких, технічних і трансферних, підвищення якості освітніх послуг (с. 160-161) з обґрунтуванням такого виділення та їх застосування (с. 163-165). Дослідження іноземного провідного досвіду та його застосування є цікавим та сучасним в Україні для якісної підготовки фахівців для харчової промисловості, але, на нашу думку, для визначення назв «перекладних» категорій навичок «hard skills» (тверді), «soft skills» (м'які), необхідно було застосувати інші визначення для сприйняття та розкриття їх суті в майбутньої діяльності установ з підготовки фахівців та створення законодавчо-нормативної бази для такої підготовки.

Висловлені зауваження мають частково рекомендаційний характер, не можуть вплинути на науковий рівень дисертаційної роботи та можуть бути використані в подальших дослідженнях автора.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Дисертація Сембай Наталії Миколаївни «Підготовка кадрів для харчової промисловості: публічно-управлінський аспект», виконана на належному науково-теоретичному і методичному рівні, а отримані в процесі дослідження наукові результати характеризуються новизною, мають практичну цінність і містять раніше не захищені наукові положення. Оформлення представленої на захист дисертаційної роботи, загалом, відповідає діючим нормативним документам.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою і самостійним науковим дослідженням, за своїм змістом і якістю відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та вимогам, що передбачені «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор – Сембай Наталія Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

професор кафедри обліку та аудиту,
Одеського національного технологічного
університету,
доктор економічних наук, професор

Наталія КУПРИНА

Підпис Н.М. Купріної засвідчую:

Проректор з наукової роботи та міжнародних зав'язків
Одеського національного технологічного університету,

Ольга ОЛЬШЕВСЬКА

2023 р.